ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОТИДА ЁШЛАР ТИНЧЛИК МАДАНИЯТИ ЮКСАЛТИРИШНИ МУСТАҲКАМЛАШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Абдумаликов Илимжон Абдухамжонович
Андижон Давлат Университети
Миллий ғоя, маънавият асослари ва ҳуқуқ
таълими кафедраси, катта ўқитувчи
https://doi.org/10.5281/zenodo.7709163

Аннотация: Ҳозирги даврда замон тезлик билан ривожланиб, ўзгариб бормоқда шундай шароитда ёшларнинг онгида тинчлик маданиятини юксалтириш, мустаҳкамлаш ҳамда ушбу жараёнларнинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида мақолада сўз юритилган.
Калит сўзлар: глобаллашув даври, ёшлар тарбияси, оммавий маданият, тинчлик маданияти

В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ МОЛОДЕЖНАЯ КУЛЬТУРА МИРА ЯВЛЯЕТСЯ ОСОБЫМ АСПЕКТОМ УСИЛЕНИЯ ЭКЗАЛЬТАЦИИ

Абдумаликов Илимжон Абдухамжонович
Андижанский государственный университет
Национальная идея, основы духовности и права
Департамент образования, старший преподаватель

Аннотация: в нынешний период, время стремительно развивается и меняется в таких условиях, в статье рассказывается о возвышении, укреплении культуры мира в сознании молодежи и особенностях этих процессов.
Ключевые слова: период глобализации, образование молодежи, массовая культура, культура мира

IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION, YOUTH PEACE CULTURE IS A SPECIAL ASPECT OF STRENGTHENING EXALTATION

Abdumalikov Ilmjon Abdukhamjonovich
Andijan State University
National idea, fundamentals of spirituality and law
Department of Education, senior teacher

Annotation: in the present period, the time is rapidly developing and changing under such conditions, the article talks about the elevation, strengthening of a culture of peace in the minds of young people and the peculiarities of these processes.

Keywords: globalization period, youth education, mass culture, culture of peace.

Кириш

Мамлакатимизда ёш авлоднинг ҳар томонлама баркамол бўлиб вояга етиши, буюк аждодларимизнинг муносиб давомчилари бўлиши учун барча имкониятлар яратилган. Мамлакатимиз бўйлаб барпо этилган муҳташам таълим масканлари, спорт иншоотлари ва бошқа иншоотлар ёшларимизнинг жисмоний ва маънавий камолоти учун мўлжалланган. Бунинг самарасида кўплаб ёшлар тараққиётга эришмоқда. Шу билан бирга, глобаллашув шароитида тобора кучайиб бораётган маънавий хавфни ҳам унутмаслик керак. Бундай таҳдидлар, биринчи навбатда, ёшларни жарга ботиришга қаратилган. Бугунги глобаллашув даврида турли маънавий таҳдидларнинг олдини олиш, ёшларни “оммавий маданият”нинг зарарли таъсиридан асраш муҳим аҳамият касб етмоқда. Ёш авлод ўртасида соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш, ёшлар онгини бошқа ғоялар таъсиридан асраш, ахборот хуружларидан мафкуравий иммунитетни шакллантириш, жиноятчилик, ҳуқуқбузарлик, гиёҳвандлик, диний екстремизм ва терроризмнинг олдини олишга кўмаклашиш, ёшларда ватанпарварлик туйғусини юксалтириш зарур. Турли мафкуравий таъсирлар, айниқса, ёшлар тафаккурига таъсир этаётган глобаллашув шароитида бугунги кун таҳдидларига қарши огоҳ, огоҳ ва огоҳ бўлиш бурчимиздир.

Адабиётлар таҳлили

Глобаллашувнинг ёшлар тарбиясига салбий таъсирини олдини олиш учун аввало уларда ватанпарварлик туйғусини кучайтириш зарур. Турли мафкуравий таъсирлар, айниқса, ёшлар тафаккурига таъсир этаётган глобаллашув шароитида бугунги кун таҳдидларига қарши огоҳ бўлиш бурчимиздир. Ёш авлоднинг маънавий-ахлоқий билимларини тўғри шакллантириш, уни турли таҳдидлардан асраш, огоҳликни ошириш маънавий-маърифий ислоҳотларнинг асосий йўналишларидандир. Энди глобаллашувнинг мамлакатимиз келажагига салбий таъсири ҳақида тўхталсак.

Глобаллашувнинг ёшлар тарбиясига салбий таъсири: Биринчидан, бу Интернет, мобил телефонлар, телекоммуникациялар ва турли ахборот воситаларининг юксак ривожланиши натижасидир. Бу йўллар билан тақдим етилаётган “қадриятлар” бизни тарихий қадриятларимиздан маҳрум қилади, ёшларимизни миллий маънавиятимиздан узоқлаштиради. Таъкидлаш жоизки, интернет тармоғидаги диний мазмундаги бузғунчи аудио ва видео материаллар туфайли адашган ўсмирлар кўп. Иккинчидан, ёшлар ўртасида "оммавий

маданият" нинг ҳар хил турларининг тобора оммалашиб боришидир. Улар асосан кийинишга, севимли машғулотларига, бўш вақтларига, дидига, миллий қадриятларига бўлган муносабатда намоён бўлади. Ўзга маданият қадриятларини ўзида акс эттирувчи “Оммавий маданият” ёшларимизни ўзига қарамлик, ахлоқсизлик, бепарволик ва зўравонлик, миллий қадриятлар ва ижтимоий манфаатларни менсимасликка олиб келади. Учинчидан, ёшлар ўртасида тақлид ва ғарб ёвузлиги йўлига тушиб қолиш ҳолатлари учраб турибди. Айни пайтда хорижда тез-тез учраб турадиган ахлоқий-маънавий хулқ-атвор меъёрлари ёшларимиз онгига қандайдир беҳаё, беҳаё филмлар, мода ва турли рекламалар орқали сингиб кетганини кўришимиз мумкин. Натижада ёшлар китоб ўйнашдан кўра кўпроқ компютер ўйинлари қаршисида, турли жанрдаги филмларни томоша қилишда кўпроқ вақт ўтказишга мойил бўлмоқда. Улар мақсадсиз, фақат виртуал дунёда яшайдилар.

Тадқиқот методологияси

Ҳеч кимга сир эмаски, бугунги жамиятда динни бузиб, нотўғри тушуниб, ўз мафкурасини бошқаларга сингдиришга уринаётганлар учраб турибди. Бундай иғвогар хатти-ҳаракатлар ёшларимиз онгини заҳарлаб, жамият фаровонлигидан маҳрум қилади, турли жанжалларни келтириб чиқаради. Фаровон юртнинг келажагини эса ҳеч ким кафолатлай олмайди. Бузғунчи диний оқимларнинг жамиятга етказаётган катта зарарларидан бири халқимиз асрлар давомида амал қилиб келаётган анъанавий исломни қоралашдир. Улар ўзларининг маккорлик ишларини Ислом дини билан беркитиб, жамият тараққиётини орқага сурадилар. Демак, исломда ёшлар тарбияси масалаларига тўхталиб ўцак. Биринчидан, ақлий тарбия. Ислом динида ёшларни тарбиялаш уларни фойдали инсонлар қилиб тарбиялаш, ақлий ва илмий жиҳатдан етук инсонлар қилиб камол топтириш демакдир. Ислом тарихидан маълумки, Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламга нозил қилинган оятлар илк бор инсонларни ўқишга, билишга чорлайди. Қуръони каримда ва Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларида илмни тарғиб қилувчи оят ва ҳадислар кўп. Ҳар бир инсон билим олишнинг ажойиб сифатини билади. Илм билан дунё обод, инсон умри обод, билимли кишининг йўли ҳамиша мунаввар бўлади. Шунинг учун билимни излаш ва уни эгаллаш энг фойдали усуллардан биридир. Исломда илм ҳам диний, ҳам дунёвий маънони билдиради. Диний илм инсоннинг маънавий ҳаёти ва охирати учун зарур бўлса, дунёвий билим унинг жисмоний ҳаёти ва дунё ободлиги учун зарурдир. Шунинг учун ҳадиси шарифда: “Сен энг яхшисан. Дунё учун охиратни унутмадинг. У ҳар иккала энг зўрдан ҳам ўз насибасини олгандир». Иккинчидан, ахлоқий тарбия. Таълимнинг мазкур йўналишида ёшларни ростгўйлик, ваъдага садоқат, каттага ҳурмат, кичикга ҳурмат, меҳр-оқибат каби фазилатларни тарбиялашга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Булар инсонга хос бўлган

фазилатлардир. Бунга Пайғамбаримиз соллаллоҳу алайҳи васалламнинг ҳадисларини далил сифатида келтириш мумкин: Одобли, одобли фарзанд энг аввало ота-онасини ҳурмат қилади, юрти, халқи учун хайрли ишларни қилади. Бошқа бир ҳадиси шарифда Расулуллоҳ (с.а.в.): “Ҳақиқий мусулмон – тили ва қўли билан озор бермаган кишидир”, дедилар. Ёшларимизни ёт мафкуралардан асрашни мақсад қилган ҳолда, аввало уларни ахлоқ-одобга, жамиятда ҳар бир инсоннинг ҳуқуқларини ҳурмат қилишга тарбиялашимиз керак. Учинчидан, жисмоний таълим-тарбия. Жисмоний тарбия ёшларнинг жисмонан бақувват бўлишига ёрдам беради. Ислом динидаги жисмоний тарбия тушунчасининг замирида нафақат жисмоний тарбия, балки инсон саломатлиги учун зарур бўлган барча омилларни асраб-авайлаш, шунингдек, ҳаётга хавф туғдирувчи ва ҳаётга хавф туғдирувчи касалликлардан сақланиш ётади. Халқимиз “Саломатлик – саломатлик” деб бежиз айтмаган. Ёшларимизнинг ўз соғлиғига интилиши исрофгарчиликдан, ғалати ғоялардан сақланишда ёрдам беради. У бўш вақтини беҳуда ўтказиб, ўргимчак тўридек тўрда кезиб, ўзига зарар етказишдан қочади. Дарҳақиқат, ёшларни ана шундай ёвуз куч ва ғоялардан асрашда исломда маърифат ва ахлоқнинг ўрни катта. Чунки, ислом дини маърифат, тинчлик ва одоб-ахлоқ тушунчалари доирасида ёшлар тарбиясига катта аҳамият беради. Халқимизнинг буюк даҳоси, ҳукмдор Абай эса ёшларнинг тўғри йўналишда камол топиши учун кўп нарсаларни ортда қолдирган.

Жаҳон амалиётида тан олинган ҳақиқат бор. Бу мамлакат бўлишнинг юксак туйғусидир. Унинг асосини давлат, аниқроғи миллий давлат ташкил этади. Адолат учун айтиш керакки, давлатини барпо этган давлатгина дунё билан ҳамнафас бўла олади, ўз қиёфасига эга цивилизация ярата олади, ўз навбатида, дераза ярата олган давлатгина бошқа цивилизациялашган давлатлар билан рақобатлаша олади. Шундай экан, мамлакатимизнинг бугунги аҳволи, дунёда ўз ўрнини топишга интилиш давлатчиликнинг бошланиши дейишга тўлиқ асослар бор. Биз мустамлака бўлганимизда “туғма миллат”, “миллий”, “миллатчилик”, “миллий ғоя”, “миллий манфаат”, “миллий тарбия” ҳақида гапиришнинг иложи йўқ эди. Зеро, бу мустамлакачи мамлакатнинг “ижодкор” байналмилалистик мафкурасини бузиш, деб ҳисобланган. Энди юксак миллий онгни қандай шакллантириш керак, уни амалга ошириш йўллари қандай, деган саволга келсак. Бугунги кунда барча давлат ва давлатлар глобаллашган дунёда яшашга мослашмоқда. Унинг замирида индивидуал танлаш эркинлиги ва индивидуал ташаббус ғоясига асосланган Ғарб цивилизацияси ётади. Сўнгги йилларда глобаллашув механизми сифатида ғарблашувга анъанавий жамият тарафдорлари кескин қаршилик кўрсатмоқда, улар бу нафақат Ғарб технологик ютуқларини, иқтисодий ишлаб чиқаришни ташкил этиш тажрибаси ва илмий-техника маданиятини ўзлаштириш, балки уни ўзлаштиришда ҳам эканлигини

тушунадилар. Бу борадаги асосий келишмовчилик цивилизациялар мулоқоти ва интеграциясига қарши чиқишдир. Аниқроқ айтганда, глобаллашув жараёнида Ғарб маданий қадриятларининг устунлиги маҳаллий аҳолининг миллий характерини йўқотишига олиб келади. Зеро, ўтган асрнинг ўрталарида бошланган цивилизациялар рақобати ҳозир ҳақиқатга айланиб бормоқда. Бугун иқтисодиёт, сиёсат, мафкура, маданият, таълим, ахборот, технология ва бошқа соҳаларда рақобат қизғин давом этмоқда. Тўғри, Ғарб билими, илм-фан, техника ва технологияси биз учун жуда муҳим, аммо Ғарб цивилизацияси атроф-муҳитга фақат фойда манбаи сифатида қарашга, уни технологик чакана савдо тарзида талқин қилишга ўргатиши етарли эмас. Шундай экан, Ғарб цивилизациясига ортиқча тақлид қилиш эзгулик белгиси бўлмайди. Ғарбда технологик инновацияларга интилиш, хўжалик ишлаб чиқаришни ташкил этишда эришилган ютуқларни ўзлаштириш – зарурат, аксинча, эзгулик, шахсият, одоб-ахлоқ, биродарлик, одоб-ахлоқ, тарбиявий мазмунни излаш бугунги кундаги жиддий муаммолардан ҳисобланади. Афсуски, Ғарб цивилизацияси бу борада ҳеч нарсага эриша олмади ва яна турғунликка юз тутди. Мисол учун, анъанавий ўзбек халқи ҳеч қачон маданий қадриятларни товар сифатида қабул қилмайди, балки асосий принципга кўра оилани сақлаб туриши керак бўлган механизм, ҳаёт устуни сифатида қабул қилади. Ғарб цивилизациясида бу борадаги мавқе бутунлай бошқача, улар маданий қадриятларни товар сифатида қабул қилишади, мақсад сотиш ва фойда олишдир. Қанчалик кам вақт сарфласангиз, шунча кўп фойда оласиз. Бироқ, энг яққол кўзга ташланадиган масалалардан бири шундаки, ўзбек халқини ўзи хоҳламаса ҳам, ҳозирги глобаллашув жараёни таъсиридан ажратиб бўлмайди. Бу, эҳтимол, аниқ савол. Ҳар бир миллат, ҳар бир этник гуруҳ, ҳар бир давлат глобаллашувга мослаша олсагина, хавфли кўринадиган бу ҳодисадан наф кўради. Баъзи файласуф олимлар бу жараённинг энг дастлабки тарихий версияларини антик даврлардан бошланган инсониятни бирлаштиришга интилиш элементи билан боғлайдилар, сўнгра ҳозирги ҳолатни кўриб чиқадилар ва неоглобаллашувнинг пайдо бўлишини янада аниқроқ ёритадилар. Таркибий ва функционал таҳлил орқали у бутун глобаллашув ҳодисасини алоҳида қисмларга ажратди ва ҳар бирининг ролини ва муносабатларини таҳлил қилди. Унинг иқтисодий, маданий, сиёсий, маънавий, ахборот ва ҳ.к. Саноат хорижий ва маҳаллий файласуфлар, сиёсатшунослар ва социологларнинг қарашлари билан ўз қарашларини мустаҳкамлади. Шунингдек, табиий-эволюцион нуқтаи назардан муқаррар бўлган бу ҳодисанинг объектив моҳиятини бойитиб, ижобий ва салбий томонлари борлиги ҳақидаги фикрларни таҳлил қилади. Натижада, ҳозирги глобаллашув даврида ўзбек халқининг ривожланиш йўналиши ва йўналиши масаласини кўтаришнинг зарурий шартлари ўрганилди. Ер юзида минг йиллар давомида мавжуд бўлган инсоният бугунги кунда инсоният

тақдирининг умумийлигига асосланган инсон ва табиатнинг, жамият ва дунёнинг узвий бирлиги ғоясига қайтади. Чунки бутун инсониятни ташвишга солаётган глобал муаммолар, ягона иқтисодий, сиёсий, маданий ва ижтимоий макон яратиш глобаллашувнинг янги босқичини талаб қилади. “Бирлик бўлмаса, жон бўлмайди” деган умуминсоний яхлитлик ғоясини борлиқ ва узоқ умр нуқтаи назаридан қисқача шакллантирган халқимизнинг донолиги бугунги глобаллашув жараёнининг умумий ғоясидир.

Таҳлил ва натижалар

Глобаллашув жараёнининг келиб чиқишини таҳлил қилишда унинг асосий атрибути бўлган табиий ва тарихий йўл билан ҳамкорлик ва бирликка интилиш тенденциясининг келиб чиқишига эътибор қаратиш лозим. Агар биз инсониятнинг унутилмас тарихига, бу "бирлик" ғоясига назар ташласак, биз унинг биринчи ўз-ўзидан пайдо бўлган шаклларига дуч келамиз. Антропогенез дунёнинг турли минтақаларида вужудга келган антропогенез назариясига кўра, улар бир неча кичик жамоалардан ташкил топган инсон эволюциясидаги мустақил эволюциянинг илк моделларини шакллантирганлиги ҳақиқатдир. Шундай қилиб, глобаллашув жараёнида интеграция сифатининг биринчи босқичи қадимги қабила ва қабила жамоаларининг шаклланиши ҳисобланади. Бинобарин, инсоннинг жамиятга интилишлари биологик, фалсафий, ижтимоий, тарихий, психологик ва маданий жиҳатларга эга эканлигига шубҳа йўқ. Ассоциациянинг биологик жиҳати шундаки, инсон табиий равишда гуруҳланишга мослашади. Ер юзидаги онгли сутемизувчи сифатида инсоннинг биологик асосига кўра, у табиатан жамоага интилувчи субъектдир. Бошқача айтганда, инсон ер юзида яшаш учун ихтиёрий ва ихтиёрий равишда жамиятга эволюция қонуни сифатида интилувчи тирик мавжудот этиб тайинланган ва тарих шуни кўрсатадики, бундан бошқа йўл йўқ. Бу бирлашиш ва ассоциациянинг табиий хусусияти, бутун инсониятга хос бўлган ирсий хусусиятдир. Ҳар бир алоҳида шахс ҳар қандай босқичда жамиятда ўз ўрнига эга ва ҳар қандай жамият ўз аъзоларини бирлаштиради. Инсон ҳам эволюция қонуни сифатида ер юзида яшаш, ихтиёрий равишда жамоага интиладиган тирик мавжудот сифатида белгилаб қўйилган. Ижтимоий жиҳат инсоннинг биологик интеграциянинг юқори даражаси билан боғлиқ. Хусусан, инсон жамоалари ҳайвонлар гуруҳларидан сезиларли даражада фарқ қилади. "Жамият ва инсон" ўзаро боғланган ва органик бирликлардир. Бинобарин, ҳозирги замон социологияси ва педагогикасида социализация жараёни сирпанчиқ бўлиб, жамиятдаги ҳар қандай кишини бирлаштириш, унинг шарт-шароит ва тамойилларини тан олишга мажбурлаш эҳтимоли юқори ҳисобланади. “Тарих шуни кўрсатадики, инсон жамиятдан ташқарида яшай олмайди. Шунга кўра, Арасту таъкидлаганидек: “Инсон ижтимоий-сиёсий ҳайвондир”. Демак,

ассоциациянинг тарихий жиҳати инсоният пайдо бўлганидан бери шаклланган жамият эволюцияси билан боғлиқ. Тарих инсоният жамиятининг бугунги кунгача шаклланиши ва ривожланишининг умумий манзараси, реал ҳаётнинг яққол исботи ва далилидир. Бироқ, тарихий хотира инсониятнинг онгли ҳаёти ва ижтимоий ўзликни шакллантириш даврига тўғри келади. Тарих алоҳида яшаётган одамларнинг ҳаёти ҳақида эмас, балки бутун инсоният, шахс ва жамият ҳаёти ҳақидадир. Албатта, одамлар тарих яратиш учун бирлашмаган, аммо жамиятнинг бугунги кунгача ривожланиши тарихдир. Шундай қилиб, тарих инсоният фақат бирлашган ҳолда яшаши мумкинлигидан далолат беради. Биргаликда яшаш самарадорлигини бошдан кечиргандан сўнг, инсониятнинг маданий жиҳатининг биринчи воситалари: меҳнат тақсимоти, оила, генетик бутун ижтимоий маконни яратиш, ахлоқ ва тилни шакллантириш. Инсон ва жамиятнинг келиб чиқиши ҳақидаги таълимотда учта асосий омил: меҳнат, ахлоқ, тил - бирлашиш учун зарур бўлган маданий хусусият. Бу борада ўрта аср туркий мутафаккири Ал-Форобийнинг “Инсон маданий ҳайвондир” деган гапини эслаймиз. Шундай қилиб, маданият инсон табиатининг атрибутидир, лекин у шахсий, изоляция қилинган ҳаётда ривожлана олмайди. “Маданият онгнинг ажралмас қисми, маданиятнинг мавжудлиги ва ривожланишининг шарти жамиятдир. Бу маданий шароитлардан иқтисодий жиҳатлар вужудга келади. у биринчи ижтимоий қурилишда, яъни биринчи иқтисодий вазиятда меҳнат тақсимотидан бошланади. Унинг ташкил этилиши инсониятнинг сўзсиз бирлашишини тақозо этади. Моддий маданият тарихи ва уй хўжалигининг ривожланиши бундан бошқа йўл йўқлигини кўрсатди. Ушбу иқтисодий жиҳат бугунги кунда гуллаб-яшнамоқда ва бутун иқтисодий макон кураш ғоясини янгиламоқда. Яъни, инсоният иқтисодий ўсишнинг асосий шарти интеграция эканлигини тушунади ва глобал интеграция ғоясини тушунади. Буни бугунги куннинг долзарб масаласига айланган, кичик иқтисодий маконлардан йирик минтақавий бирлашмаларга интилиш жараёни сифатидаги тушунчалардан ҳам билиш мумкин. Иқтисодий ўсишнинг асосий шарти интеграция эканлигини англаган инсоният глобал интеграция ғоясини қабул қилмоқда. Буни бугунги куннинг долзарб масаласига айланган, кичик иқтисодий маконлардан йирик минтақавий бирлашмаларга интилиш жараёни сифатидаги тушунчалардан ҳам билиш мумкин. Иқтисодий ўсишнинг асосий шарти интеграция эканлигини англаган инсоният глобал интеграция ғоясини қабул қилмоқда. Буни бугунги куннинг долзарб масаласига айланган, кичик иқтисодий маконлардан йирик минтақавий бирлашмаларга интилиш жараёни сифатидаги тушунчалардан ҳам билиш мумкин.

Хулоса

“Глобаллашув жараёнининг келиб чиқишини ўрганишда унинг “протоглобаллашув” деб аталадиган манбаларини замонавий кўринишига очиш муҳим аҳамиятга эга. Бугунги глобаллашув шароитида онгли равишда таклиф қилинаётган бирлашиш ғояси, у биринчи жамоа қурилишида унинг қонуний тарихий давоми бўлиши кераклигини англатади. Замонавий глобаллашувни ўрганаётган олимларимиз унинг илдизларига назар ташлар экан, бу жараённинг дастлабки ибтидолари аллақачон шаклланганини таъкидламоқда. Ақлли одам ривожланишига кўра, турли қариндошлар қабилаларга айланган, қабилалар йирик халққа бирлашган. Инсониятнинг бутун тарихи узлуксиз глобаллашув жараёнидир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Абдумаликов, И. (2023). ФАРЗАНД ТАРБИЯСИДА ОТА-ОНАНИНГ ЎРНИ ВА РОЛИ. *Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования*, *2*(3), 71–74. извлечено от https://in-academy.uz/index.php/zdif/article/view/10973

2. Ilimjon Abdukhamjonovich Abdumalikov. (2023). ETHICS OF PEACE IN THE CONTEXT OF RELATIONSHIPS. *European Scholar Journal*, *4*(2), 72-75. Retrieved from https://scholarzest.com/index.php/esj/article/view/3211

3. Молдобаев К.К. Конфликтность в межнациональных отношениях и этносоциальная память. // http://www.asiajournal.to.kg/ru.

4. Мучник В.М. Актуальность мифа. О тенденциях развития исторического сознания в канун третьего тысячелетия. // http://klio.tsu.ru/index.htm.

5. Паперно И. Совецкий опыт, автобиографическое письмо и историческое сознание: Гинзбург, Герцен, Гегель. / http://magazines.russ.ru.

6. Уваров П. История, историки и историческая память во Франции.

7. / http://www.strana-oz.ru.

8. Феллер В. Введение в историческую антропологию. Часть третья. // В глубинах метаистории: поиск собственных оснований.

9. // http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Feller/01.php.